

De Broedvogels van de „Oosterpolder”, in 1951 en 1952

door

Dr C. G. B. TEN KATE

(met 9 tekstfiguren)

(With summary: The Breeding-Birds of the "Oosterpolder", 1951 and 1952)
(34ste Publicatie van de „Club van Zuiderzeewaarnemers")

Inleiding:

In de „Nota betreffende de eerstvolgende inpoldering in het IJsselmeer”, die de Minister van Verkeer en Waterstaat begin Maart 1950 aan de beide Kamers der Staten-Generaal aanbood (opgenomen in het Driemaandelijks Bericht betreffende de Zuiderzeewerken, 31, p. 87—93) kan men lezen, waarom de Regering er de voorkeur aan gaf de Zuidoostelijke inpoldering het eerst ter hand te nemen. Voorts is daarin uiteengezet waarom het wenselijk leek dit gebied van 95000 ha niet in één, maar twee étappes in te polderen en met het oostelijke gedeelte daarvan, groot 52000 ha, te beginnen. In verband hiermede kwam ook een wijziging in de naam-aanduiding tot stand: de Zuidwestelijke polder werd nu Westerpolder genoemd, terwijl de Zuidoostelijke polder uiteenvalt in de Zuiderpolder en de Oosterpolder (zie kaart 1, die evenals kaart 2 welwillend werd vervaardigd door de afdeling Onderzoek van de Directie van de Wieringermeer, N.O. Polderwerken te Kampen). In Juni 1950 werd op drie punten met het werk aangevangen; het eerste perceel, P, ligt in de ZW-hoek van de toekomstige Oosterpolder, midden in het IJsselmeer, ongeveer halfweg de lijn Marken-Keteldiep; de beide andere percelen, Q en R, bevinden zich dicht bij Kampen, R begint iets ten Z. van de mond van het Keteldiep en loopt daarmede evenwijdig, om vervolgens af te buigen naar het ZO, dicht langs de kust van het Kamper grondgebied. Perceel Q sluit, bij de Ketelmond, aan op perceel R en loopt in WNW-richting. Samen omvatten Q en R een dijkgedeelte van totaal ca 15 km lengte (zie kaart 2).

Medio Maart 1951 werd ook bij Harderwijk met de werkzaamheden gestart (perceel S; Driemaandelijks Bericht, 32, p. 31).

Voorjaar 1952 tenslotte werd ook bij Elburg begonnen, van waaruit het dijkvak, lang ca 9 km, wordt gemaakt, dat moet aansluiten aan

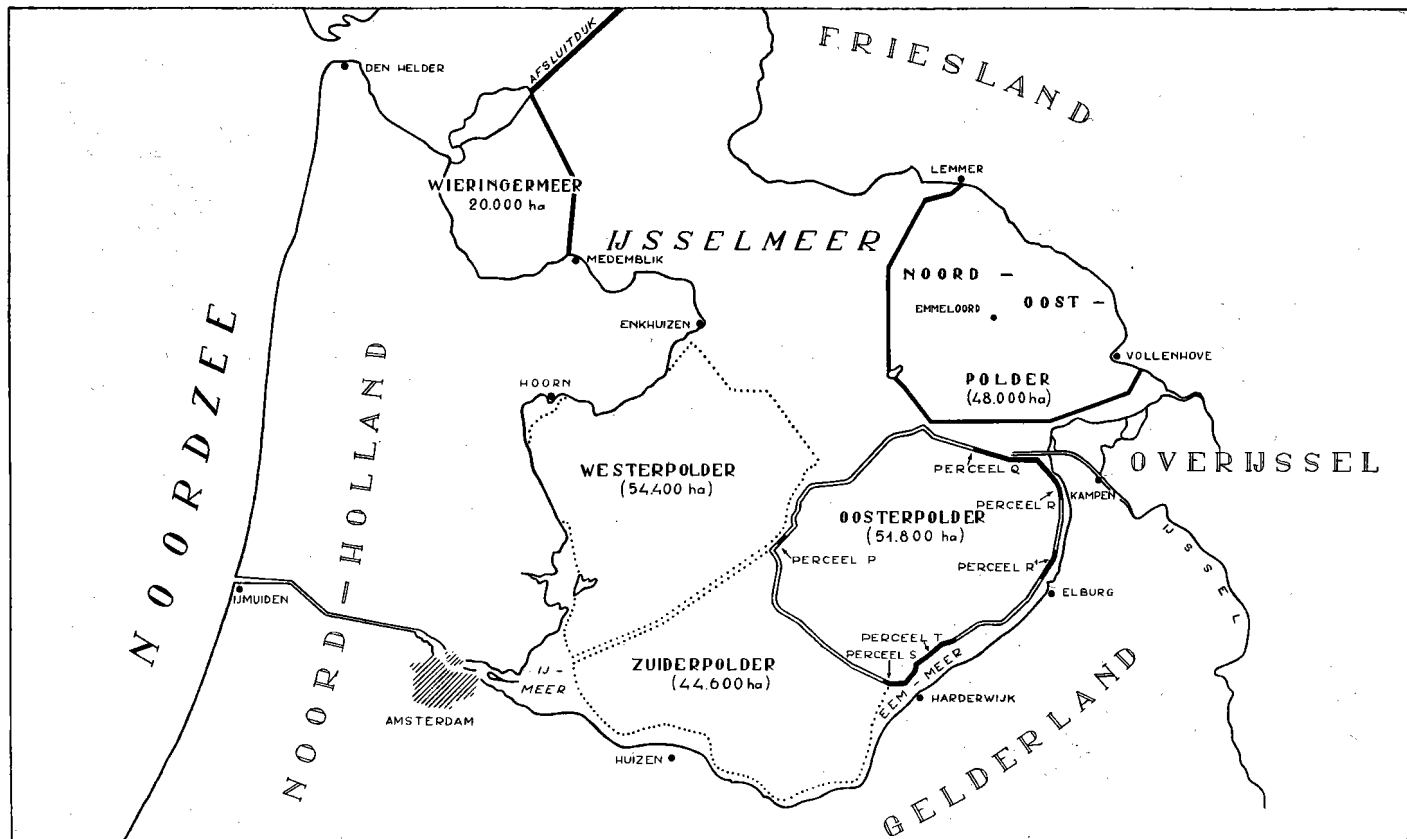


Fig. 1. Schematisch overzicht van de inpolderingen in de voormalige Zuiderzee (naar Bijlage IX van het Driemaandelijks Bericht betreffende de Zuiderzeewerken, 31, no. 1-2). Schematic view of the reclamations in the former Zuiderzee.

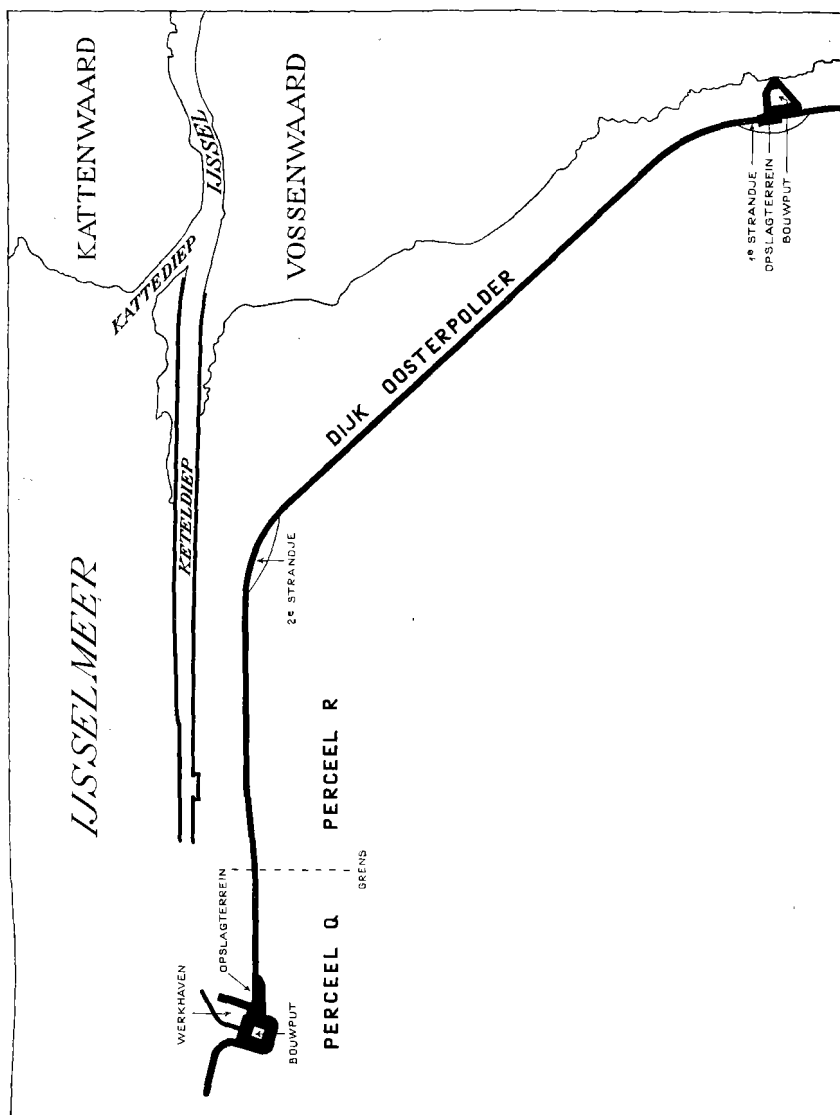


Fig. 2. Situatie van Perceel R en het oostelijk gedeelte van Perceel Q (naar Bijlage VIII van het Driemaandelijks Bericht betr. de Zuiderzeewerken, 31, no. 1—2). Situation of parcel R and the eastern part of parcel Q

perceel R, bij Kampen (perceel R'; zie Driemaandelijks Bericht, 33, no. 1—2, ter perse).

Zeer binnenkort zal vermoedelijk ook Perceel T ter hand worden genomen; dit sluit in NO-richting aan bij Perceel S (zie kaart 1).

Wijziging broedvogelstand bezuiden de Ketel.
Het buitendijks deel van de Vossenwaard langs de Zuider Keteldam (zie kaart 2), dat reeds gedurende de oorlog veranderingen

onderging doordat er grond werd gestort, die was vrijgekomen door de wijziging van de IJsselmonden — noodzakelijk geworden in verband met de NO-polderwerken — herbergde daarna een aantal broedvogelsoorten, die er voordien voor het grootste deel geen geschikt biotoop vonden: scholekster (*Haematopus ostralegus*); bontbekpluvier (*Charadrius hiaticula*) — sinds 1944; kleine pluvier (*Ch. dubius*) — in ieder geval sinds 1943; strandpluvier (*Leucopoliis alexandrinus*) — sinds 1946; kluut (*Recurvirostra avosetta*) — voor het eerst in 1944; visdiefje (*Sterna hirundo*); dwergstern (*Sterna albifrons*) — sinds 1947 en kokmeeuw (*Larus ridibundus*) — voor het eerst geconstateerd in 1947 (zie hiervoor Ornithologie van Nederland, Limosa 16, p. 66; 17, p. 78 en 79; 18, p. 81; 19, p. 126; 20, p. 241 en 243; 21, p. 130—132; 22, p. 390—392 en 24, p. 108—111).

In 1950 werd het westelijk gedeelte van dit gebied geleidelijk in beslag genomen als werk- en opslagterrein voor de Zuiderzeewerken, zodat er dat jaar nog slechts één nest van de bontbekpluvier (*Ch. hiaticula*) en één van de kleine pluvier (*Ch. dubius*) door mij werd aangetroffen (Limosa 24, p. 108—111).

In 1951 was er in dit gedeelte in het geheel geen mogelijkheid tot broeden meer aanwezig, maar werd het oostelijk gedeelte van de Vossenwaard ¹⁾ aanzienlijk uitgebreid doordat er veen werd gestort, dat moest worden verwijderd uit de oude zeebodem, op plaatsen waar de ringdijk van de toekomstige Oosterpolder zou komen. Daarop vestigden zich in 1951 enkele paren van de scholekster (*Haematopus ostralegus*), de kleine pluvier (*Ch. dubius*), de strandpluvier (*Leucopoliis alexandrinus*), de kievit (*Vanellus vanellus*), één van de kluut (*Recurvirostra avosetta*), alsmede 4 van de visdief (*Sterna hirundo*) en 3 van de dwergstern (*St. albifrons*) (zie Limosa 24, p. 108—111). Deze broedgevallen werden ontdekt

¹⁾ Met „Vossenwaard” is in deze publicatie steeds uitsluitend het buitendijks gedeelte daarvan, langs het Keteldiep, bedoeld. (t. K.).

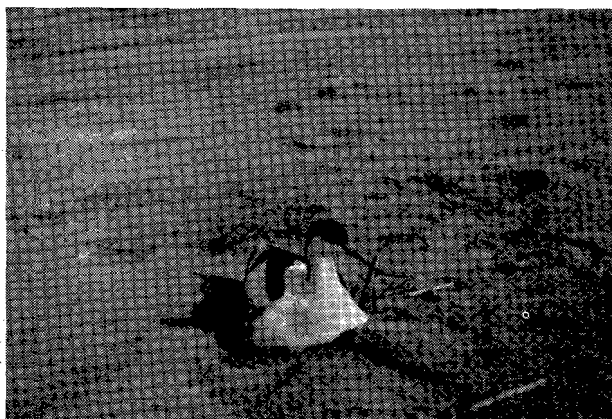


Fig. 3.
Broedende kluut
(*Recurvirostra
avosetta*);
Vossenwaard (zie
kaart 2), Kampen,
9 juni 1951.

Foto
A.F.A. PIEDERJET

Breeding Avocet;
Vossenwaard (see
map 2), Kampen,
9 June 1951.

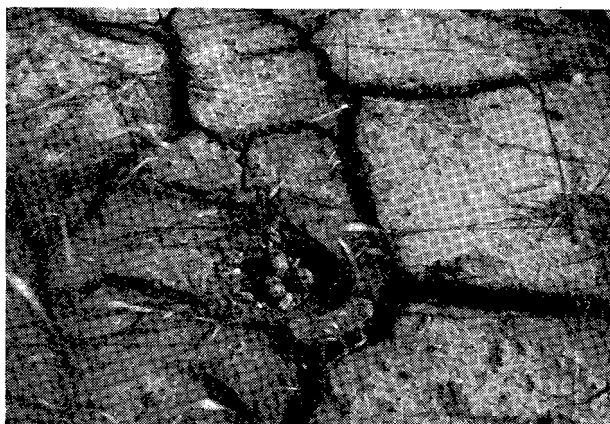


Fig. 4. Nest van de strandpluvier (*Leucopolijs alexandrinus*)

in een voetafdruk, op door indroging gescheurde bodem Vossenwaard (zie kaart 2), Kampen, 8 Juli 1951.

Foto

A. F. A. PIEDERIET
Nest of Kentish Plover in a footprint on ground cracked by drying up; Vossenwaard (see map 2), Kampen, 8 July 1951.

door ons huidig medelid, de heer A. F. A. PIEDERIET, die mij op 9 Juni de nesten toonde en er ook verschillende opnamen van maakte (zie fig. 3—5). Zowel door hoog water als uithalen ging een aantal eerste legsels helaas verloren, maar de vogels nestelden opnieuw.

Een deel van deze nieuwe strook geraakte echter vrij snel begroeid (zie fig. 6); toch bood in 1952 het overige stuk nog voldoende gelegenheid. PIEDERIET deed er op 3 en 5 Juni de volgende waarnemingen: kleine pluvier (*Ch. dubius*) — enkele paartjes, die de indruk maakten er eieren of jongen te hebben; strandpluvier (*L. alexandrinus*) — 5 nesten; visdiefje (*St. hirundo*) — idem (7 à 8 broedparen aanwezig); dwergstern (*St. albifrons*) — drie 3-legsels, nest met donsjong, verlaten 2-legsel en op andere plaats nog 2 alarmerende paren, dus max. 6 broedparen. Voor het verstrekken van deze gegevens en zijn verdere medewerking alsmede voor het afstaan van de terrein- en nestfoto's voor deze publicatie zij hem hier hartelijk dank gebracht.

Fig. 5.

Dwergstern (*Sterna albifrons*), broedend in voetafdruk: Vossenwaard (zie kaart 2), Kampen, 8 Juni 1951. Foto

A. F. A. PIEDERIET

Little Tern, breeding in a footprint; Vossenwaard (see map 2), Kampen, 8 June 1951.

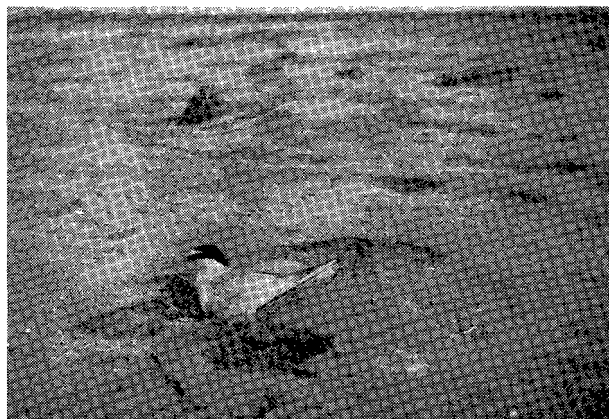


Fig. 6.
Eerste begroeiing,
hoofdzakelijk
moerasandijvie
(*Senecio paluster*)
op door storting
van veen ontsta-
ne uitbreiding van
de Vossenwaard,
Kampen, 8 Juni
1951.

First vegetation
of mainly *Senecio
paluster* on en-
largement of the
"Vossenwaard"
(see map 2), cau-
sed by dumping
of peat-soil.

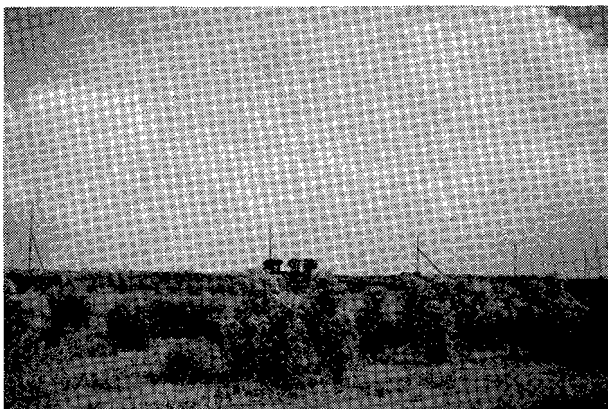


Foto A.F.A. PIEDERET

De eerste broedvogels van de O. polder.

Op 500 m van het zuidelijk einde van perceel R (zie kaart 2) werden de oude kust en de nieuwe dijk door twee verbindingsdammen verbonden, waardoor een bouwput voor de later daar te maken schut- en uitwateringssluis ontstond. Aan de Westkant van deze put werd de dijk aanzienlijk verbreed tot een toekomstig opslagterrein, groot 40×150 m. Bij het storten van de grond kwam een smalle aangrenzende IJsselmeerstrook droog te liggen, althans bij normale waterstand, zodat we deze kunnen beschouwen als een eerste stukje bodem van de toekomstige polder. Dit strandje (zie fig. 7) was in het broedseizoen 1951 slechts spaarzaam begroeid en er vestigden zich, zoals mij bij een eerste bezoek op 29 Juli 1951 bleek, onmiddellijk minstens 3 vogelsoorten: kleine pluvier (*Ch.*

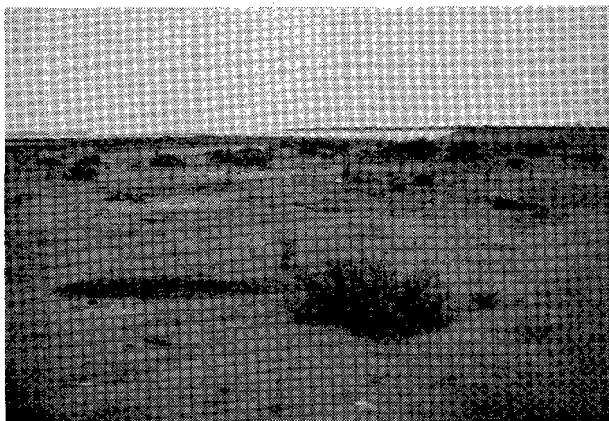


Foto A. F. A. PIEDERET

Fig 7.
Toestand op het
eerste smalle
strandje van Per-
ceel R (zie kaart 1
en 2), op 31 Aug.
1951. Op de ach-
tergrond de nieu-
we dijk; geheel
rechts een gedeel-
te van het opslag-
terrein. Situation
on the first small
beach of Parcel R
(see map 1 and 2),
on 31 Aug. 1951.

In the back-
ground the new
dam; entirely to
the right a part
of the storage-
ground.

dubius) — 1 nest, waarvan PIEDERIET de jongen op 6 Aug. ringde (volgens later ontvangen betrouwbare mededelingen waren er op 10 Juli al enkele nesten gevonden); visdief (*St. hirundo*) — 2 nesten, waarvan één met een aangepikt ei (op 6 Aug. trof PIEDERIET 1 groot donsjong aan); dwergstern (*St. albifrons*) — enkele ex., alarmerend en 30 Juli, 4 ex. (volgens later ontvangen betrouwbare mededelingen werd op 10 Juli een nest gevonden).

Broedvogels „Oosterpolder”, 1952.

A. Perceel R, bouwputterrein.

De begroeiing van het reeds hierboven vermelde strandje breidde zich in 1952 snel uit. Volgens de heer A. C. BOER van de Plantkundige afd. van het N.O. Polder Laboratorium — die hier voor zijn gegevens hartelijk zij bedankt — bestond de begroeiing op 30 Mei 1952 uit een open moeras-vegetatie, waarin o.a. moeras-andijvie, zeeaster, moeraskers, waterbies, blaartrekkende boterbloem en brongras verspreid voorkwamen, plaatselijk met riet, mattenbies en zeebies vermengd. Daar op dit laag gelegen vochtige terreintje echter veel organisch afval de natuurlijke bemesting vormt, verdichtte de vegetatie zich snel. Vooral het riet kwam sterk naar voren en overwoekerde vrijwel elke andere begroeiing.

In het begin van het broedseizoen waren er echter nog vele ook voor pluviertjes geschikte broedplekken. Vooral in die periode bracht ik er zoveel mogelijk bezoeken en wel op 12 en 30 April; 4, 10, 11, 12, 17, 22, 26 en 27 Mei en 2, 4 en 5 Juni; daarna weer op 26 en 29 Juni en op 6, 26 en 31 Juli. PIEDERIET vertoefde er op 3, 12, 17, 22 en 30 Mei; 5 en 28 Juni en op 5 Juli.

De volgende broedvogels werden er door ons vastgesteld:

Rietgors (*Emberiza schoeniclus*) — 17 Mei, nest met eieren; jongen later verdronken; waarschijnlijk was er nog minstens één ander paartje.

Gele kwikstaart (*Motacilla flava*) — 17 en 22 Mei, enkele ex., die de indruk maakten er thuis te horen.

Kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*) — 6 Juli, een aanhoudend zingend ex. in het nu zeer uitgebreide rietcomplex; ook 26 Juli, w.s. zelfs 2, zingende ex.; blijkbaar dus een late vestiging.

Kleine pluvier (*Ch. dubius*) — 12 April, reeds aanwezig; 3 Mei, eerste nest; 17 Mei, 5 nesten; 27 Mei, eerste jongen; 2 Juni, nieuw 1-legsel. Later in het seizoen maakten de vele rietuitlopers, die de zandige plekken overwoekerden, het nestelen voor deze soort onmogelijk.

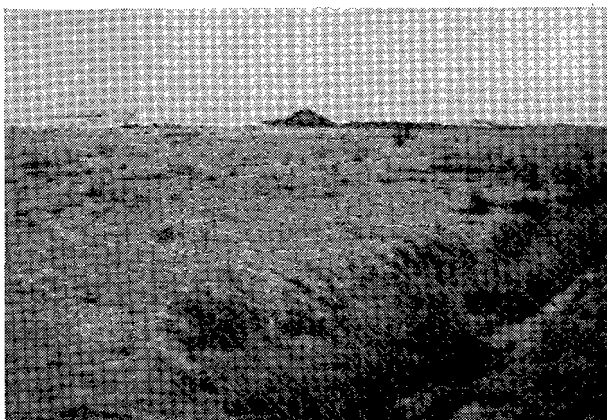
Strandpluvier (*Leucopolijs alexandrinus*) — 30 April, aanwezig; 4 Mei, eerste nest; 22 Mei, 5 nesten; 2 Juni, nieuw 3-legsel; 4 Juni, 2 nieuwe 1-legsels. Zie verder onder kleine pluvier.

Visdief (*Sterna hirundo*) — 30 April, aanwezig; 11 Mei, eerste nest; 4 Juni, 15 nesten; later verdronk een deel der nesten, terwijl de overige vermoedelijk zijn geplunderd (door ratten?).

Ook het toekomstige opslagterrein, dat een harde bovenlaag heeft

Fig. 8. Overzicht van het opslagterrein met bovenlaag van gemalen hoogovenslakken van Perceel R (zie kaart 2); 3 Juni 1952. Foto A.F.A. PIEDERET

View of the storage-ground, with an upper layer of ground blast-furnace slags, of parcel R (see map 2); 3 June 1952.



van gemalen hoogoven-slakken en daardoor aanvankelijk in het geheel niet was begroeid — later slechts op enkele plekjes (zie fig. 8) — ontpopte zich als een geliefkoosde broedplaats: we vonden er de nesten van minstens 3 paartjes kleine pluvieren (*Ch. dubius*) en minstens 4 paartjes strandpluvieren (*L. alexandrinus*), alsmede van één paar dwergsterns (*St. albifrons*) — op 26 Mei (zie fig. 9) — waarvan de 2 eieren waarschijnlijk zijn uitgekomen.

Op de dijk zelf vond opzichter KORIDON begin Juli een 4-legsel van de bontbekpluvier (*Ch. hiaticula*) en PIEDERET op 5 Juli een nest van de strandpluvier (*L. alexandrinus*), die tevens nestelde op een lage strook grond tussen de dijk en de eigenlijke bouwput en voorts op een bij normale waterstand deels droog stuk grond tussen de dijk en de kust. Op deze laatste plek nestelden waarschijnlijk ook één paar kieviten (*Vanellus vanellus*) en 2 paar tureluurs (*Tringa totanus*); deze beide soorten hadden er althans op

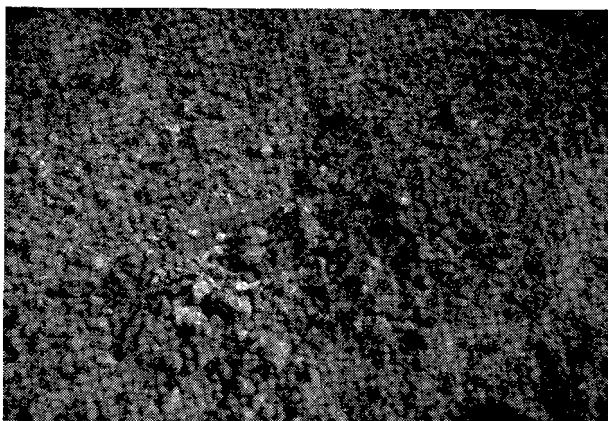


Fig. 9. Nest van de dwergstern (*Sterna albifrons*) op het opslagterrein van Perceel R (zie kaart 2); 3 Juni 1952. Foto A.F.A. PIEDERET

Nest of Little Tern on the storage-ground of Parcel R (see map 2); 3 June 1952.

22 en 27 Mei hun jongen zitten, te oordelen naar hun zeer heftig alarmeren.

Op een aan de bouwput grenzend zanddepôt aan de oude kust hield zich op 27 Mei een bontbekpluvier (*Ch. hiaticula*) herhaaldelijk vleugellam, mogelijk de zelfde vogel, waarvan begin Juli een nest op de dijk werd gevonden (zie boven). Een wilde eend (*Anas platyrhynchos*) werd op 27 Mei met 2 jongen aangetroffen aan de dijksglooïng van de bouwput.

Voorts werd een paar kluten (*Recurvirostra avosetta*) op diverse data in April en Mei en 1 ex. ook nog op 4 Juni, aangetroffen, herhaaldelijk roepend langsvliegend, zonder dat het gelukte een nest te vinden.

Tenslotte was er in Mei op verschillende data een alarmerende kokmeeuw (*Larus ridibundus*).

B. Tweede strookje „polder”-bodem.

Behalve het strookje toekomstige polderbodem bij de bouwput van perceel R, was er een dergelijk strandje juist in de bocht van de dijk van dit perceel (zie kaart 2).

Hier vond personeel van de Plantkundige afd. van het N.O. polder Laboratorium te Kampen op 12 Mei: strandpluvier (*L. alexandrinus*) — 1 nest; visdiefje (*St. hirundo*) — ca 16 nesten. PIEDERIET deed er op 17 en 22 Mei de volgende waarnemingen:

Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*) — enkele paartjes, die de indruk maakten, er te broeden;

Gele kwikstaart (*Motacilla flava*) — idem;

Wilde eend (*Anas platyrhynchos*) — nest met ca 10 eieren;

Scholekster (*Haematopus ostralegus*) — één nest;

Kievit (*Vanellus vanellus*) — één paartje, dat er misschien thuis hoorde; (op 28 Juni vond een waker van de Zuiderzeewerken op de dijk zelf aldaar een nest, dat op het uitkomen stond; mogelijk dus hetzelfde paartje betreffend);

Kleine pluvier (*Ch. dubius*) — 2 nesten, mogelijk van hetzelfde paartje;

Visdiefje (*St. hirundo*) — uitsluitend veel lege nestkuiltjes, waaromheen sporen van ratten, die daar op 12 Mei ook waren gesignaleerd door het personeel van het N.O.-polder Lab.

Zelf had ik pas op 31 Juli gelegenheid er te gaan kijken; het terreintje was toen grotendeels dicht gegroeid (veel riet). Er zaten enkele rietgorzen (*Emberiza schoeniclus*) en er alarmeerden op de dijk ter plaatse 2 kleine pluvieren (*Ch. dubius*); ook vloog een visdief (*St. hirundo*) roepend rond.

Op het talud van de dijk, tussen de beide strandjes, vond PIEDERIET op 22 Mei een nest van de strandpluvier (*L. alexandrinus*), terwijl hij ook nog op enkele verdere plaatsen op dit dijkgedeelte ex. zag, die de indruk maakten er te broeden.

C. Perceel P, opslagterrein.

Op 28 Mei bracht PIEDERIET een kort bezoek aan perceel P (toe-

komstige plaats van Flevostad) (zie fig. 1), waar al een werkkamp is gevestigd. Bij het opgeslagen rijshout zag hij een witte kwikstaart (*Motacilla alba*) met voer in de bek, zodat die er stellig jongen had. Hoewel het omliggende terrein op zich zelf zeer geschikt voor pluviertjes was, nam hij deze niet waar. Mogelijk was het er te onrustig.

SYSTEMATISCHE LIJST, BROEDVOGELS

„OOSTERPOLDER”, 1951 EN 1952.

1. *Emberiza schoeniclus* — Rietgors.
1952; perceel R, 1e strandje — 1 nest (zie p. 7).
2. (?) *Alauda arvensis* — Veldleeuwerik.
1952: perceel R, 2e strandje — w.s. broedvogel (zie p. 9).
3. (?) *Motacilla flava* — Gele kwikstaart.
1952: perceel R, 1e en 2e strandje — w.s. broedvogel (zie p. 7 en 9).
4. *Motacilla alba* — Witte kwikstaart.
1952: perceel P („Flevostad”), opslagterrein — ad. met voer (zie p. 10).
5. (?) *Acrocephalus scirpaceus* — Kleine karekiet.
1952: perceel R, 1e strandje — 6 Juli, 1 en 26 Juli w.s. 2, zingende ex. (zie p. 7).
6. *Anas platyrhynchos* — Wilde eend.
1952; perceel R, bouwputterrein — ♀ met 2 juv.; 2 strandje — 1 nest (zie p. 9).
7. *Haematopus ostralegus* — Scholekster.
1952: perceel R, 2e strandje — 1 nest (zie p. 9).
8. *Charadrius hiaticula* — Bontbekpluvier.
1952: perceel R, bouwputterrein — 1 nest (zie p. 8 en 9).
9. *Charadrius dubius* — Kleine pluvier.
1951: perceel R, 1e strandje — enkele nesten (zie p. 6).
1952: perceel R, bouwputterrein, 1e en 2e strandje — nesten van minstens 10 paar (zie p. 7 en 9).
10. *Leucopolijs alexandrinus* — Strandpluvier.
1952: perceel R, bouwputterrein, dijk en 1e en 2e strandje — nesten van minstens 14 jaar (zie p. 7 en 9).
11. *Vanellus vanellus* — Kievit.
1952: perceel R, bouwputterrein — w.s. broedvogel (zie p. 8); dijk bij 2e strandje — 1 nest (zie p. 9).
12. (?) *Tringa totanus* — Tureluur.
1952: perceel R, bouwputterrein — w.s. broedvogel (zie p. 8);
13. (??) *Recurvirostra avosetta* — Kluut.
1952: perceel R, bouwputterrein — mogelijk 1 broedpaar (zie p. 9).
14. *Sterna hirundo* — Visdiefje.
1951: perceel R, 1e strandje — 2 nesten (zie p. 7).

- 1952: perceel R, 1e strandje — max. 15 nesten van minstens 14 paar; 2e strandje — max. ca 16 nesten (zie p. 7 en 9).
15. *Sterna albifrons* — D w e r g s t e r n.
1951: perceel R, 1e strandje — 1 nest (zie p. 7).
1952: perceel R, opslagterrein bij bouwput — 1 nest (zie p. 8).
16. (??) *Larus ridibundus* — K o k m e e u w.
1952: perceel R, bouwputterrein — mogelijk 1 broedpaar (zie p. 9).

Summary: The Breeding-Birds of the "Oosterpolder", 1951 and 1952.

In the first part of this article the change of the breeding-bird-life along the southern border of the chief mouth of river IJssel is discussed. In consequence of the dumping of ground, left over by the diverting of the rivermouths in connection with the works of the "Noordoostpolder" (see map 1) Ringed Plover, Little Ringed Plover, Kentish Plover, Avocet, Common Tern and Little Tern settled here. Later on they were driven away again as the area for the greater part was occupied as storage ground and working basis for the new reclaiming works. However they got a new home as along the shore peat-soil was dumped, acquired from the former sea-bottom during the works for the new polder (see map 2, "Vossenwaard" and fig. 3—6).

The second part deals with the birds of the future "Oosterpolder" itself. After the "Wieringermeer" (20.000 hectares, ready in 1930) and the "Noordoostpolder" (48.000 hectares, ready in 1942), the works for the third Polder, the "Oosterpolder" (54.000 hectares) were started at 3 places, indicated on map 1 as "Perceel P, Q and R", at the same time in June 1950. In March 1951 a beginning was made at a fourth point ("Perceel S"; see also map 1) and finally in the spring of 1952 at a fifth place ("Perceel R"). Before long most probably parcel T will also be taken in hand; this will join on to parcel S in a NE direction (see map 1). Already during the breeding-season 1951 at least 3 species settled on a small beach along the Western side of the new dam in "Perceel R" (see fig. 7): Little Ringed Plover, Common Tern and Little Tern. In 1952 the number of breeding species increased strongly. On this little beach and a second one along the curve of the dam (see map 2) and also on the dam itself with the other artificial works belonging to it, 16 species were found: Reed-Bunting (1 or 2 pairs), Sky-Lark (probably some pairs), Blue-headed Wagtail (ditto), White Wagtail (1 pair, "Perceel P"), Reed-Warbler (settlement of 1 or 2 pairs late in the season — July — in the greatly enlarged reeds on the first small beach), Mallard (2 pairs), Oyster-catcher (1 pair), Ringed Plover (at least 1 pair), Little Ringed Plover (at least 10 pairs), Kentish Plover (at least 14 pairs), Lapwing (probably 1 pair), Redshank (probably 2 pairs), Avocet (possibly 1 pair), Common Tern (2 colonies of each about 15 pairs), Little Tern (1 pair, nesting in company with some Little and Kentish Plovers on a storage ground with an upper layer of ground blast-furnace slags; see fig. 8 and 9) and Black-headed Gull (possibly 1 pair).

Kampen, Augustus 1952.